

Kmetty Zoltán – Palusek Erik

Ünnepek, választások, sportesemények – Öngyilkossági trendek jeles napokon

Bevezetés

A szakirodalom számos olyan okot ismer és sorol fel, amely megnöveli vagy lecsökkenti az öngyilkosságok kockázatát. Ebben a könyvben több aspektusból is vizsgálják a szerzők ezeket a tényezőket. Tanulmányunkban, mi a jeles napokra koncentrálunk, tehát azokra a személyes vagy társadalmi eseményekre, amelyek megváltoztatják, vagy megváltoztathatják a személyes életünket, kollektív módon hatnak a személyes és társadalmi pszichére. Az első alfejezetben a születésnap hatására koncentrálunk, tehát azokat az eredményeket foglaljuk össze, amelyek a születésnap (és a környező napok) hatását vizsgálták az öngyilkossági arányszámokra. A második fejezetben a személyes szférától kicsit elszakadva az egyházi és az állami ünnepnapok hatását vizsgáljuk meg. A tanulmány utolsó részében pedig olyan kollektív „ünnepeket” veszünk górcső alá, mint a nagy sportesemények, illetve a politikai választások. Mindegyik tematikai blokk első felében bemutatjuk a nemzetközi irodalmat – a legkurrensebb tanulmányokat is felhasználva –, a második részben pedig összefoglaljuk a hazai kutatási eredményeket.

Tanulmányunk nem törekszik arra, hogy új eredményeket hozzon ezen a kutatási területen, célunk elsősorban az, hogy összefoglaljuk azoknak a munkáknak az eredményét, amik a 70-es évek óta születtek a témában.

Születésnap

Nemzetközi eredmények

A Wasserman–Stack szerzőpáros a múlt század kilencvenes éveiben arra a kérdésre kereste a választ, hogy az öngyilkosságot elkövető egyének születésnapjának időpontja, illetve annak időbeli közelsége milyen hatással van az öngyilkosságok számának alakulására, ahogy azt is megvizsgálták, hogy tapasztalható-e valamilyen különbség egyes, kiemelt korcsoportokon

belül az öngyilkosságok számát illetően.¹ Munkájukat egy néhány évvel korábban született tanulmány eredményei ihlették, amelyben a Barraclough–Hughes szerzőpáros arról számolt be, hogy a 75 évesek és annál idősebbek körében nagyobb a születésnaphoz viszonyított harminc napon belül elkövetett öngyilkosságok aránya, mint más korcsoportoknál.²

Wasserman és Stack a fentiekben ismertetett kutatópáros módszereit megismételve vizsgált hasonló kérdéseket. Az Ohio tagállamban 1989 és 1991 között elkövetett 3948 öngyilkosságról készült statisztika jelentette a kutatásukhoz használt mintát. Két korcsoportot határoztak meg: a 75 évestől fiatalabbakat és a 75 évestől idősebbeket, az évszakok hatásának vizsgálatára pedig 11-11 kétértékű változót hoztak létre, amelyekkel a születésnap és az elhalálozás hónapját jelölték meg (decembert mindkét esetben kihagyták). Vizsgálták még az elkövetők nemét, családi állapotát, etnikumát, illetve iskolázottságát.³

Az eredményeik azt mutatták, hogy az elkövetők születésnapjához viszonyított 30 napon belül elkövetett öngyilkosságok (61,67 öngyilkosság), illetve a születésnaphoz viszonyított 30 napos időtartományon kívül eső öngyilkosságok száma (68 öngyilkosság) között arányaiban nem tapasztalható szignifikáns különbség.⁴ A 75 évestől fiatalabbak és a 75 évesek vagy attól idősebbek körében sem tapasztaltak eltérést a születésnaphoz viszonyított időtartományokban elkövetett öngyilkosságok számának arányaiban. Az elemzésbe bevont szociodemográfiai jellemzők mentén sem tapasztaltak eltérést a vizsgált korosztályok által, a vizsgált időtartományokban elkövetett öngyilkosságok számának alakulásában.⁵

A Chuang–Huang szerzőpáros a fentiekben ismertetett Barraclough és Hughes, illetve Wasserman és Stack által végzett kutatást ismételték meg egy az angoltól és az amerikaitól lényegesen eltérő társadalomban.⁶ Mintájukat a Tajvanban 1988 és 1990 között elkövetett 4712 öngyilkosságról készült statisztika adta. Módszertanuk megegyezett a Wasserman és Stack által alkalmazottal,⁷ azzal a különbséggel, hogy a szocio-demográfiai változók közül (az életkor mellett) csak az elkövetők nemét és családi állapotát vonták be az elemzésbe. Elemzésükben nem találtak statisztikailag szignifikáns eltérést a születésnaphoz viszonyított

¹ Ira Wasserman – Steven Stack: Age, birthdays and suicide, *The Journal Of Social Psychology*, 134,4, 1994, 493–495.

² Brian Barraclough – Jennifer Hughes: Suicide: Clinical and epidemiological studies, London, Croom Helm, 1987.

³ Uo., 494.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Hwei-Lin Chuang – Wei-Chiao Huang: Age, birthdays and suicide in Taiwan, *The Journal of Social Psychology*, 136, 5, 1996, 659–660.

⁷ Wasserman – Stack: Age, birthdays and suicide, 493–495.

30 napon belül, illetve a 30 napos időtartományon túl elkövetett öngyilkosságok arányai között. A vizsgált korcsoportok között sem találtak különbséget az öngyilkosságok arányaiban.⁸ A szociodemográfiai változók mentén végzett összehasonlítás sem mutatott eltérést az öngyilkosságok számának alakulásában. A szerzőpáros ezzel megcáfolta Wasserman és Stack azon hipotézisét is, miszerint a születésnapok időpontjához viszonyított öngyilkosságok számának alakulása különböző korcsoportokon belül, különböző kultúrákban eltér egymástól.⁹

Jessen és Jensen is arra a kérdésre keresték a választ, hogy vajon befolyásolja-e az öngyilkosságot elkövetőket a születésnapjuk vagy annak közelsége, illetve más fontosabb ünnepek.¹⁰ Összesen 32 291, 1970 és 1994 között, Dániában feljegyzett esetet vizsgáltak, azzal, hogy a február 29-én születetteket kihagyták az elemzésekből. A születésnap esetében a születésnapot megelőző, illetve az azt követő egy hetes időszakot vizsgálták. A születésnapot megelőző héten (két nap kivételével) az átlagoshoz képest esést tapasztaltak az öngyilkosságok számában, az utána következő hét napban pedig (egy nap kivételével) emelkedő tendenciát figyeltek meg, ezek az eredmények azonban nem voltak statisztikailag szignifikánsak, és a nemek, valamint a korcsoportok között sem találtak eltérést.¹¹

David Lester azt vizsgálta, hogy az amerikai első ligában versenyző baseballcsapatok játékosai körében elkövetett öngyilkosságoknak lehet-e közük az elkövetők születésnapjához vagy annak időbeli közelségéhez.¹² Lester 2004-ben a www.thedeadballera.com weboldalon dokumentált 74, profi baseballjátékosok által elkövetett öngyilkosságot vizsgálta meg. Összesen 17 elkövető oltotta ki az életét a születésnapja előtti vagy utáni 28 napon belül, ami magasabb, mint a becsült átlag (11,4).¹³ A kis minta miatt azonban ezekből az adatokból nem lehet messzemenő következtetéseket levonni.

Udo Reuelbach szerzőtársaival szintén arra kereste a választ, hogy a születésnapnak vagy annak időbeli közelségének van-e valamilyen hatása az öngyilkosságok számának

⁸ Chuang – Huang: Age, birthdays and suicide in Taiwan, 660.

⁹ Uo.

¹⁰ Gert Jessen – Borge F. Jensen: Postponed suicide death? Suicides around birthdays and major public holidays, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 29, 1999, 272–283.

¹¹ Uo., 275.

¹² David Lester: The “birthday blues” in a sample of major league baseball players’ suicides, *Perceptual and Motor Skills*, 101, 2005, 382–382.

¹³ Uo., 382.

alakulására.¹⁴ Kutatásuk mintáját a Bajorországban 1998. január 1. és 2003. december 31. között feljegyzett 11 378 öngyilkossági eset adta. Elemezték, hogy hogyan alakult az öngyilkosságok száma az elkövetők születésnapját megelőző, illetve azt követő 3 napban, 7 napban, 14 napban, 30 napban és 90 napban.¹⁵ Az adatok vizsgálatakor figyelembe vették az elkövető nemét és azt, hogy az öngyilkosság erőszakos (akasztás, fegyver vagy szándékosan előidézett közlekedési baleset, stb. által) vagy erőszakmentes (méreg, gyógyszer, stb. által) módon történt-e. A születésnaphoz viszonyított 3, 7, 14, 30, illetve 90 napon belül eső öngyilkossági esetek száma nem mutatott szignifikáns különbséget az átlaghoz képest, az erőszakmentes öngyilkosságok aránya viszont szignifikánsan alacsonyabb volt a születésnapot megelőző egy hét folyamán és szignifikánsan magasabb volt az azt követő 3 napban, 2 hétben, illetve egy hónapban. Az erőszakos módszerek alkalmazása viszont szignifikánsan alacsonyabb volt a születésnap utáni héten.¹⁶ A szerzők ugyan találtak figyelemre méltó összefüggéseket, eredményeik cáfolták a feltételezést, hogy a születésnap időbeli közelsége megnöveli az öngyilkossági kedvet az arra hajlamosak körében.

Williams és szerzőtársai a 2010-es évek elején jelentették meg azt a tanulmányukat, amely az eddigiektől némileg eltérő módszerekkel dolgozott: a szerzők az alapsokaság körében és külön, a pszichiátriai kezelés alatt állók körében elkövetett öngyilkosságok időpontját vetették össze a születés időpontjával.¹⁷ Eredményeik azt mutatják, hogy mind az alapsokaság, mind pedig a klinikai kezelés alatt állók körében az átlaghoz képest magasabb a születésnaphoz viszonyított három napon belül elkövetett öngyilkosságok aránya. Ez az állítás a 35 éves vagy attól idősebb férfiak esetében igazolódik be.¹⁸

Stickley és szerzőtársai a 2001 és 2010 között Japánban elkövetett és regisztrált 27 007 öngyilkossági eset adatainak vizsgálatával keresték a választ a kérdésre, hogy a születésnap vagy időbeli közelsége növelheti-e az öngyilkosság elkövetésének kockázatát.¹⁹ Az elemzésük azt mutatta, hogy a férfiak körében szignifikánsan nagyobb az öngyilkosság

¹⁴ Udo Reulbach – Teresa Biermann – Katrin Markovic – Johannes Kornhuber – Stefan Bleich: The myth of the birthday blues: A population-based study about the association between birthday and suicide, *Comprehensive Psychiatry*, 48, 2007, 554–557.

¹⁵ Uo., 555.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Alyson Williams – David While – Kirsten Windfuhr – Harriet Bickley – Isabelle M. Hunt – Jenny Shaw – Louis Appleby – Navneet Kapur: Birthday blues: Examining the association between birthday and suicide in a national sample, *Crisis*, 32, 2011, 134–142.

¹⁸ Uo., 139.

¹⁹ Andrew Stickley – Chris Fook Sheng Ng – Yosuke Inoue – Aki Yazawa – Ai Koyanagi – Manami Kodaka – Jordan E. DeVlyder – Chiho Watanabe: Birthdays are associated with an increased risk of suicide in Japan: Evidence from 27,007 deaths in Tokyo in 2001–2010, *Journal of affective disorders*, 200, 2016, 259–265.

elkövetésének esélye a születésnapot megelőző öt napos, illetve a születésnapot követő hét napos időszakban. A nők körében a születésnap utáni 7–11 nap mutatott szignifikánsan magasabb értékeket, mint az átlag. Azt is kimutatták, hogy a házas férfiak körében magasabb az öngyilkosság elkövetésének esélye a születésnapon vagy a születésnapot megelőző négy napban, illetve az azt következő két hét folyamán.²⁰ Az erőszakos módon elkövetett öngyilkosságok esélye a férfiak körében szignifikánsan magasabb a születésnap előtti hat napban, a nők körében pedig a születésnap előtti öt napban (de nem az aktuális születésnapon) az erőszakmentes módon elkövetett öngyilkosságok arányának növekedése volt statisztikailag szignifikáns.²¹

A Honick, Lester és Gunn által végzett nagymintás kutatás szintén annak megállapítására irányult, hogy a születésnapon vagy ahhoz időben közeli időpontokban nagyobb lehet-e az öngyilkosságok elkövetésének esélye, mint egyébként.²² Összesen 10 884 eset adatait vizsgálták meg, amelyeket a www.suicidememorialwall.com weboldaltól töltöttek le. A naponta átlagosan elkövetett öngyilkosságok száma 29,8 volt, míg 63 olyan esettel találkoztak, amikor az elkövető a születésnapján oltotta ki az életét.²³

Hazai eredmények

A Döme–Kapitány–Ignits–Rihmer kutatónégyes szintén azt feltételezte, hogy a születésnap kapcsolatban állhat az öngyilkosság elkövetésének veszélyével, ők azonban az eddigiekben ismertetett kutatásoktól eltérően nem az öngyilkosság és a születésnap időbeli távolságának összefüggéseit vizsgálták, hanem azt, hogy a születés ideje, pontosabban a születési évszak, milyen kapcsolatban állhat az öngyilkosságok elkövetésével.²⁴ A Magyarországon 1970 és 2008 között regisztrált 78 779 öngyilkosságot vizsgálták az 1930 és 1939, az 1941 és 1942 valamint az 1944 és 1969 között születettek körében.²⁵ Eredményeik azt mutatják, hogy a legkritikusabb időszakokban, azaz a tavaszi és nyári hónapokban születettek körében

²⁰ Uo., 261.

²¹ Uo.

²² Brian Honick – David Lester – John F. Gunn: The Birthday Blues, in Marco Sarchiapone – Zoltán Rihmer (szerk.): *Suicidology, Online*, 7, 2016, 28–30. <https://pdfs.semanticscholar.org/0155/aaf23b20926ceec8679b51079b4fa67b39717.pdf#page=32> (Letöltés: 2018. február 26.)

²³ Uo., 29.

²⁴ Péter Döme – Balázs Kapitány – Györgyi Ignits – Zoltán Rihmer: Season of Birth is Significantly Associated with the Risk of Completed Suicide, *Biological Psychiatry*, 68 (2), 2010, 148–155.

²⁵ Uo.,

szignifikánsan magasabb az öngyilkosságot elkövetők aránya, mint azok között, akik télen vagy ősszel jöttek a világra. Az öngyilkosságok aránya a márciusban születettek körében ugyan mélyponton van, onnantól rohamosan emelkedik és a júliusi születésűek között éri el a csúcát (7,6 százalékkal magasabb esély az átlaghoz képest). Az összefüggések erősebbek voltak az öngyilkosságot elkövető férfiak körében, ahogy az erőszakos és erőszakmentes módon elkövetett öngyilkosságok számának alakulása is összefüggésben állt az elkövetők nemével (a férfiak körében magasabb volt az erőszakos módon elkövetett öngyilkosságok aránya).²⁶ Vizsgálták azt is, hogy a születésnapot megelőző, illetve azt követő 3 és 7 napon elkövetett öngyilkosságok aránya eltér-e az átlagtól, itt azonban nem tudtak statisztikailag szignifikáns eredményeket kimutatni.²⁷

Zonda, Bozsonyi, Veres és Kmetty közös cikkükben 1970 és 2002 közötti öngyilkossági adatokat dolgozták fel azzal a céllal, hogy megvizsgálják, van-e eltérés az öngyilkosságok számában a születésnapon és az ahhoz közel eső napokon.²⁸ Az általánosan használt módszerekhez képest szofisztikáltabb metodológiát használtak a szerzők, több módszerrel is vizsgálták, hogy van-e összefüggés a születésnapok és az öngyilkosságok között. A különböző módszerek ugyanahhoz az eredményhez vezettek, a férfiak esetében a születésnapokon szignifikánsan magasabb volt az elkövetés valószínűsége. Az esélyhányados a férfiak esetében 1.5 körül volt. A férfiak esetében minden korosztály esetében fennállt az összefüggés, de legerősebben a 60 évnél idősebbeknél domborodott ki. A női elkövetés esetében nem volt ilyen egyértelmű az eredmény, gyakorlatilag csak a 60 év feletti nők esetében lehetett szignifikáns összefüggést találni. A születésnapot körülvevő napokban viszont nem lehetett se magasabb, se alacsonyabb elkövetést detektálni.

Zonda és szerzőtársai második, részletesebb tanulmányukban tovább vizsgálták a kérdést, különböző háttérváltozókat bevonva.²⁹ Az eredményeik azt mutatták, hogy a magasabb öngyilkossági szám a születésnapokon egyaránt jelentkezik a házasoknál, a nem házasoknál, az elváltak esetében, az özvegyeknél, akárcsak vidéken és a fővárosban. Az elkövetés módja szerinte (violens, nem violens) sem volt különbség a vizsgált kérdésben.

²⁶ Uo., 150.

²⁷ Uo., 152.

²⁸ Zonda, Tamás – Bozsonyi, Károly – Veres, Előd – Kmetty, Zoltán: Birthday effect in suicide behavior (1970–2000), *Review of Sociology*, 16 (2), 96–105.

²⁹ Zonda Tamás – Bozsonyi Károly – Kmetty Zoltán – Veres Előd – David Lester: The Birthday Blues: A Study of a Large Hungarian Sample (1970–2002), *Omega – Journal of Death and Dying*, 2015, 73 (1), 87–94.

Ünnepek

Nemzetközi eredmények

David Lester és Aaron T. Back egy korábbi, a hatvanas évek végén született elemzés eredményeire támaszkodva foglalta össze az ünnepnapok és az öngyilkosságok számának alakulása közötti összefüggéseket.³⁰ A tanulmányhoz használt elemzésben összesen három forrást használtak: 1. a New Jersey-ben 1970-ben elkövetett 507, 2. a Philadelphiában 1972-ben elkövetett 236 öngyilkosság, illetve 3. a Philadelphiai Általános Kórházban 1971 és 1972 folyamán regisztrált 254 öngyilkossági kísérlet.³¹

Összesen 28 fontosabb és kevésbé fontos ünnepet soroltak fel, amelyek közül 12 fontosabb ünnep hatását vizsgálták az öngyilkosságok számának alakulására. Az eredmények azt mutatták, hogy nincs eltérés az ünnepnapokon és az év egyéb napjain elkövetett vagy megkísérelt öngyilkosságok száma között.³²

A Phillips–Liu szerzőpáros szintén az ünnepek és az öngyilkosságok számának alakulása közötti összefüggéseket vizsgálta.³³ Az Amerikai Egyesült Államok területén 1972 és 1976 közötti időszakban elkövetett és regisztrált öngyilkosságok adatait dolgozták fel. Tanulmányukban elsősorban a minden év szeptemberének első hétfőjén megtartott munka ünnepe (*Labour Day*) körüli időszak adataira fókuszáltak. Eredményeik azt mutatták, hogy az ünnepet megelőző három napon és magán az ünnep napján is az átlaghoz képest jelentős visszaesés volt az öngyilkosságok számában, míg az ünnepet követő három napban az átlaghoz viszonyított növekedést tapasztaltak.³⁴

A munka ünnepén kívül még öt jeles ünnepnap körüli időszakot vizsgálták meg, amelyeket mind az ötven tagállamban ugyanazon a napon ünnepelnek. Ezek a következők: újév napja, Washington ünnepe, függetlenség napja, hálaadás és karácsony. A munka ünnepe és az öngyilkosságok számának alakulása között talált összefüggések lényegében megismétlődtek a fent felsorolt öt ünnep esetében is.³⁵

³⁰ David Lester – Aaron T. Back: Suicide and national holidays, *Psychological Reports*, 36, 1975, 52.

³¹ Uo., 52.

³² Uo.

³³ David P. Phillips – Judith Liu: The frequency of suicides around major public holidays: Some surprising findings, *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 10, 1980, 41–50.

³⁴ Uo., 44.

³⁵ Uo., 45.

David Lester az öngyilkosságok mellett a gyilkosságok számának alakulását is vizsgálta nagypénteken, nagyszombaton, húsvét vasárnapján és húsvéthétfőn.³⁶ A szerző az 1972 és 1979 között az USA-ban feljegyzett öngyilkossági és gyilkossági eseteket vette figyelembe. Az öngyilkosságok számában nem talált az átlaghoz képest szignifikáns eltérést a vizsgált napokon, a gyilkosságok száma viszont magasabb volt az átlagnál nagyszombaton és húsvét vasárnapján és szignifikánsan magasabb volt az átlagnál Nagypénteken, valamint húsvéthétfőn.³⁷

A Phillips–Wills szerzőpáros is arra volt kíváncsi, hogy egyes ünnepek, illetve az azokat megelőző és követő időszakok hogyan befolyásolhatják az öngyilkosságok számának alakulását.³⁸ Mintájukat az Egyesült Államokban 1973 és 1979 között regisztrált 188 047 öngyilkosság jelentette. A következő ünnepek körüli időszakokat vizsgálták: újév, a háborús hősök emléknapja (*Memorial Day*), a függetlenség napja, a munka ünnepe, hálaadás és karácsony.³⁹

Az eredményeik alapján, két csoportba különítették el a vizsgált ünnepeket. Az első csoportba tartozik az újév, a függetlenség napja és a munka ünnepe. A felsorolt jeles napok hatásának vizsgálatakor azt találták, hogy az ünnepet közvetlenül megelőző öt nap alatt jelentősen csökken és mélypontra süllyed az öngyilkosság elkövetésének esélye, az ünnep napján nőni kezd, az ünnepet követő szintén öt napban pedig ugrásszerűen megnő a kockázat, és eléri csúcsát. A két véglet között látványos kontraszt alakult ki.⁴⁰ A második csoportba a hálaadás napja, a háborús hősök ünnepe és a karácsony került be. Az ezeket az ünnepeket megelőző és követő öt napos időszakban nem lehet csúcsról beszélni, viszont felismerhető a tendencia, hogy az ünnep előtt, az ünnep alatt és az ünnepet követően is csökken az öngyilkosságok elkövetésének esélye, azzal, hogy a kockázat magán az ünnep napján a legalacsonyabb.⁴¹ Az összes ünnep hatásának együttes vizsgálatából kiderült, hogy az ünnepek előtt csökken, utánuk pedig nő az öngyilkosságok elkövetésének kockázata, és mélypontját az ünnep előtti napon, csúcsát pedig az ünnep utáni napon éri el. A kontraszt

³⁶ David Lester: Suicide and homicide at Easter, *Psychological Reports*, 61, 1987, 224.

³⁷ Uo., 224.

³⁸ David P. Phillips – John S. Wills: A drop in suicides around major national holidays, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 17, 1987, 1–12.

³⁹ Uo., 3.

⁴⁰ Uo., 4.

⁴¹ Uo., 5–6.

ebben az esetben is látványos, de az ünnep előtti mélypont sokkal erőteljesebb, mint az ünnep utáni csúcs.⁴²

Egy másik, Valentin nap és karácsony hatását vizsgáló kutatás, a londoni kórházak azon közös adatbázisából vett mintát, amelyben a 17-től 78 évesig terjedő korosztályok által elkövetett vagy megkísérelt (de sikertelen) öngyilkossági esetek vannak feljegyezve. Az ünnepek mellett két kontroll napot vontak be a vizsgálatba az 1983 és 1989 közötti időszakból, amelyekre nem esett semmilyen ünnep.⁴³ Valentin napon ugyan magasabb volt az öngyilkosságok, illetve a megkísérelt öngyilkosságok száma, mint a kontroll napokon, az eltérés azonban ebben az esetben nem volt szignifikáns. Karácsony napján ugyanakkor szignifikánsan kevesebb esetet észleltek, mint a kontroll napokon, és kiderült, hogy az élekor ebben az esetben nem volt hatással az öngyilkosságok megkísérlésének esélyére.⁴⁴

Jessen szerzőtársaival egy nagy európai mintán vizsgálta a fontos európai ünnepek és az öngyilkossági kísérletek számának alakulása közötti összefüggéseket.⁴⁵ Munkájukhoz a *WHO/EURO Multicentric Study on Parasuicide* című tanulmány adatbázisát használták, amely összesen 13 központból (11 országból) befutó 24 388, 1989 és 1996 között, a 15 évesek és attól idősebbek körében feljegyzett öngyilkossági kísérlet dokumentációjából áll.⁴⁶ A vizsgálatba bevont ünnepeket a következő négy csoportba rendezték: 1. a karácsony és újév körüli ünnepek (a december 20. és január 10. közötti időszak), 2. a húsvét körüli ünnepek (a virágvasárnap előtti péntektől a húsvét utáni szerdáig tartó időszak), 3. a fontos egynapos vallási ünnepek (Nagyboldogasszony napja, pünkösd, úrnapja, feltámadás, mindenszentek, szeplőtelen fogantatás), 4. az egyes államok fontos nemzeti ünnepei.⁴⁷ A hónapok első napjain ugyan tapasztaltak némi emelkedést az öngyilkosságok számában – ez leginkább január, május és december hónapok esetében volt észrevehető – de az eltérés így sem volt szignifikáns. Szignifikánsan több öngyilkossági kísérletet mutattak azonban ki a hónapok első felében, amikor 2,7 százalékkal több esetet észleltek, mint az egyes hónapok második két hetében. A karácsonyt megelőző napokon az átlagtól kevesebb esetet találtak (egy napok

⁴² Uo., 7.

⁴³ Sarah J. Cullum – Jose Catalan – Kaye Berelowitz – Stephanie O'Brien – H. T. Millington – D. Preston: Deliberate self-harm and public holidays: Is there a link?, *Crisis*, 14, 1993, 39–42.

⁴⁴ Uo., 41.

⁴⁵ Gert Jessen – Borge F. Jensen – Ella Arensman – U. Bille-Brahe – P. Crepet – Diego De Leo – Keith Hawton – C. Haring – Heidi Hjelmeland – Konrad Michel – A. Ostam – Ellinor Salander Renberg – A. Schmidtke – B. Temesvary – D. Wasserman: Attempted suicide and major public holidays in Europe: finding sfrom the WHO/EURO Multicentre Study on Parasuicide, *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 99 (6), 1999, 412–418.

⁴⁶ Uo., 413.

⁴⁷ Uo., 414.

esetében 35–40 százalékkal kevesebbet), a karácsony utáni néhány napot pedig az emelkedés jellemezte (a legmagasabb eltérés az átlagtól 39 százalékos volt). Újév napján közel 40 százalékkal volt magasabb az öngyilkossági kísérletek száma, mint amennyit az átlagszámítás alapján becsültek.⁴⁸ A húsvéti időszak alatt is az átlaghoz viszonyított szignifikáns eltéréseket tapasztaltak: nagypénteken, nagyszombaton és húsvét vasárnapján is alacsonyabb volt az öngyilkossági kísérletek száma, mint a becsült átlag.⁴⁹ Pünkösd esetében azon országok között fedeztek fel szignifikáns különbségeket, amelyekben a pünkösdhétfő munkaszüneti, illetve munkanap. Azokban az országokban, amelyekben a pünkösdhétfő munkaszüneti nap, az ünnepet megelőző három napban 22 százalékkal alacsonyabb volt az öngyilkosságok száma, mint azt az átlag alapján várhatták volna. A pünkösdhétfőt munkával töltő országok lakosainak körében viszont a pünkösdvasárnap utáni hétfőtől szerdáig terjedő időszakban volt az átlagnál 33 százalékkal alacsonyabb a regisztrált esetek száma.⁵⁰ Az egyéb nemzeti ünnepek esetében nem fedeztek fel szignifikáns eltéréseket, két kivételtől eltekintve. Az egyik kirívó adat Szeged városára és augusztus 20-ára (Szent István napja), illetve az azt követő napra vonatkozott, amikor négyszer nagyobb volt az öngyilkosságok száma, mint azt az átlag előrevetítette. Norvégiában pedig az alkotmány napját (május 17.) megelőző napon találtak több mint kétszer több öngyilkossági kísérletet, mint amennyit a kiszámolt átlag sejtene engedett. Ezekből az adatokból azonban a szerzők nem vontak le messzemenő következtetéseket, mert mindkét esetben nagyon alacsony esetszámmal kalkuláltak.⁵¹

Jessen és Jensen korábban már említett tanulmányában,⁵² a születésnapok mellett vizsgálták az ünnepnapok hatását is. A vizsgált ünnepeket három csoportba osztották be: 1. a karácsony és újév körüli ünnepek, december 22-től január 3-ig terjedő időszakban, 2. a húsvét körüli ünnepek, a virágvasárnapot megelőző péntektől a húsvét utáni szerdáig, 3. az egynapos ünnepek: mennybemenetel, pünkösd, pünkösdhétfő, egy dán ünnep, a Store Bededag (ima ünnepe), május elseje, nyárközép éjszakája (Szent Iván éjszakája), alkotmány napja.⁵³ Az elemzéskor figyelembe vették az elkövetők nemét és életkorát (15–29 évesek, 30–59 évesek, illetve a 60 évesek és attól idősebbek) is. Karácsony napján az öngyilkosságok száma szignifikánsan alatta maradt az átlagnak, különösen a nők körében, ahogyan a december 24.

⁴⁸ Uo., 415.

⁴⁹ Uo., 416.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Uo.

⁵² Gert Jessen – Borge F. Jensen: Postponed suicide death? Suicides around birthdays and major public holidays.

⁵³ Uo., 274.

és 26. között mért csökkenés is statisztikailag szignifikáns volt, ugyanakkor szignifikánsan magasabb volt az esetek száma január 2-án (illetve a január 2. és 3. közötti időszakban), különösen a férfiak körében.⁵⁴ A húsvéti ünnepeket három különálló, rövidebb időszakra bontva vizsgálták, amelyeknek középpontját a húsvéti ünnepek három legfontosabb napja jelentette (virágvasárnap, nagypéntek és húsvétvasárnap jelentette). Mindhárom kiemelkedő nap előtt (és általában az adott napon is) csökkenést tapasztaltak az öngyilkosságok számában, míg az utánuk következő rövid időszakra az emelkedés volt jellemző.⁵⁵ A május elsején, az alkotmány napján, illetve nyárközép éjszakáján elkövetett öngyilkosságok számában nem találtak eltérést az átlaghoz képest, ellentétben az ima napjával, amelyet megelőzően kevesebb volt az esetszám, különösen a nők körében. A pünkösd előtti napokban is szignifikánsan kevesebb volt az öngyilkosságok száma, szintén leginkább a nők körében. A pünkösd utáni napokban ugyanakkor emelkedett az öngyilkosságok száma, de csak a pünkösdhétfőn tapasztalható különbség mutatott statisztikailag szignifikáns eltérést, különösen a férfiak körében, csakúgy, mint a pünkösdöt követő szerdán.⁵⁶

Ajdacic-Gross szerzőtársaival elsősorban az adventi időszak alatt elkövetett öngyilkosságok számának alakulására koncentrált. Az elemzéshez a svájci halálozási statisztikák között fellelhető, 1969 és 2003 között rögzített 49 763 öngyilkossági eset adatait használták fel.⁵⁷ Minden évben az október 1. és február 28. közötti időszak öngyilkosságait átlagolták, amihez az adventi időszak adatait viszonyították. Összességében megállapították, hogy a vizsgált időszak átlagához képest az év végén, azaz december hónapban egy jelentős esés tapasztalható az öngyilkosságok számában, amely még az év utolsó napja előtt eléri mélypontját. Az újév első hónapjában viszont ugrásszerűen megnőtt az öngyilkosságok száma ahhoz képest, amennyit az átlag előrevetített. A tendencia mindkét nem esetében tapasztalható volt, de a férfiak körében erőteljesebben és egyértelműbben.⁵⁸ Elsősorban a férfiak körében találtak lényeges eltéréseket az újév utáni növekedés folyamán, attól függően, hogy az elkövetők milyen időségek voltak, és melyik vallási felekezethez tartoztak. Az emelkedés a

⁵⁴ Uo., 277.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Uo., 278.

⁵⁷ Vladeta Ajdacic-Gross – Christoph Lauber – Matthias Bopp – Dominique Eich – Michael Gostynski – Felix Gutzwiller – Tom Burns – Wulf Rössler: Reduction in the suicide rate during Advent—a time series analysis, *Psychiatry research*, 157 (1), 2008, 139–146.

⁵⁸ Uo., 141.

fiatal és középkorú protestáns férfiak körében volt kifejezetten magas, míg a katolikus és idős férfiak körében nem találtak az átlaghoz viszonyított lényeges eltérést.⁵⁹

Randy és Lori Sansone a PsycINFO és a PubMed adatbázisaiban kerestek rá a következő kulcsszavakra: karácsony, öngyilkosság, depresszió, pszichiátriai zavar, önkárosító viselkedés.⁶⁰ Az adatbázisokban fellelhető szakirodalom áttekintésével vizsgálták meg a karácsonyi ünnepek hatását az öngyilkos hajlamúak, pszichiátriai rendellenességekkel élők hangulatára. Az öngyilkosságok alakulását illetően lényegében megerősítették az eddig áttekintett tanulmányokban fellelhető megállapításokat: karácsony előtt és karácsony napján jelentős csökkenés, az újévi ünnepek során és különösen az újév utáni napokban pedig jelentős növekedés tapasztalható az öngyilkosságok számában.⁶¹ Az egyéb önkárosító viselkedési formák gyakoriságának alakulását szintén a karácsony körüli csökkenés jellemezte.⁶²

A pszichiátriai szakszolgálatoknak az áttekintett tanulmányok alapján karácsony előtt és karácsonykor egyes esetekben kevesebb beteget kellett ellátniuk, más intézmények esetében viszont nem találtak az év többi időszakához viszonyított jelentős eltérést. A kórházban kezelt depresszióban szenvedők körében azt találták, hogy karácsonykor erősebb volt a magányosság érzése és a vágy, hogy a családjukkal legyenek. Az alkoholhoz, illetve a kábítószerhez köthető halálesetek száma, a szerzők által áttekintett tanulmányok alapján, az átlagostól magasabb volt karácsonykor.⁶³

Ausztrál kutatók, a Queensland államban 1990 és 2009 között feljegyzett öngyilkossági eseteket (összesen 10 511) vizsgáltak, külön tekintettel arra, hogy azok gyakorisága mennyiben tért el az átlagtól húsvétkor, karácsonykor, újévkor, Valentin napon és az ANZAC-napon (az ausztrál és az új-zélandi hadsereg ünnepe, amelyet a gallipoli partraszállás napján, április 25-én tartanak meg).⁶⁴ A húsvéti ünnepek időszakában azt észlelték, hogy nagypénteken az öngyilkosságok száma mélypontra esett, a húsvét utáni kedden viszont elérte a csúcát. Az eltérések egyik esetben sem voltak szignifikánsak. Az eddig áttekintett tanulmányok eredményeivel ellentétben a szerzők eredményei azt mutatták, hogy a

⁵⁹ Uo., 142.

⁶⁰ Randy A. Sansone – Lori A. Sansone: The christmas effect on psychopathology, *Innovations in clinical neuroscience*, 8 (12), 2011, 10.

⁶¹ Uo., 4.

⁶² Uo.

⁶³ Uo., 3.

⁶⁴ Emma Barker – John O’Gorman – Diego De Leo: Suicide around public holidays, *Australasian Psychiatry*, 22 (2), 2014, 122–126.

karácsonyi időszakban az öngyilkosságok száma éppen karácsony estéjén érte el csúcspontját, a különbség szignifikáns is volt. Az újránapi ünnepek időszakában a legmagasabb, az átlagtól szignifikánsan eltérő esetszámot újránapi napján állapították meg. A Valentin nap és az ANZAC-nap esetében nem találtak az átlaghoz viszonyított lényeges eltéréseket.⁶⁵

Beauchamp és szerzőtársai az vizsgálták, hogy az egyes napszakok, évszakok, illetve ünnepek gyakorolnak-e valamilyen hatást a mérgezőes öngyilkosságok számának alakulására. Ehhez az Egyesült Államokban 2006. január 1. és 2010. december 31. között feljegyzett mérgezőes öngyilkossági kísérletekről készült feljegyzéseket használták fel a National Poison Data System adatbázisából.⁶⁶ Az négy évszak és a hét napjai mellett a következő ünnepek hatását vizsgálták meg: újránapi, Martin Luther King napja, Valentin nap, húsvét, anyák napja, háborús hősök emléknapja, apák napja, függetlenség napja, munka ünnepe, hálaadás és karácsony. Mindegyik ünnep esetében hét napos periódust vizsgáltak (az ünnep előtti három napot, az ünnep napját és az ünnep utáni három napot). Az elemzéshez három kontroll napot határoztak meg: március, június és szeptember hónapok 15. napját.⁶⁷ A vizsgált időszakban összesen 1 065 067 öngyilkossági kísérlethez kötődő eset került feljegyzésre. Ezekből 1 061 277 eset minősült öngyilkossági kísérletnek és 3790 végződött halállal. Általában a vasárnapi és hétfői napokon fordult elő a legtöbb öngyilkossági kísérlet, ami alól kivételt képeznek a 13 évestől fiatalabbak, illetve a 13–19 évesek, köreikben ugyanis a hétfő és a kedd bizonyultak a legnagyobb kockázatot jelentő napoknak. Egyedül újránapi napján találtak szignifikánsan magasabb kockázatot a kontroll napokkal összehasonlítva, a függetlenség napján, hálaadáskor és karácsonykor pedig szignifikánsan kevesebb volt az esetszám. A többi ünnep, illetve az azokat megelőző és követő 3-3 nap esetében nem találtak egyértelmű mintázatot.⁶⁸

Osztrák kutatók a hivatalos ausztriai öngyilkossági statisztikák 2000 és 2013 közötti esetein vizsgálták meg, hogy a karácsony, a húsvét, a pünkösd, a nyári szünet, illetve a hétfő milyen hatást gyakorolnak az öngyilkosságok számának alakulására.⁶⁹ Az adatok elemzéséből kiderült, hogy a karácsony előtti és a karácsony utáni héten szignifikánsan

⁶⁵ Uo., 3–4.

⁶⁶ Gillian A. Beauchamp – Mona L. Ho – Shan Yin: Variation in suicide occurrence by day and during major American holidays, *Journal of Emergency Medicine*, 46 (6), 2014, 776–781.

⁶⁷ Uo., 777.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Martin Plöderl – Clemens Fartacek – Sabine Kunrath – Eva-Maria Pichler – Reinhold Fartacek – Christian Datz – David Niederseer: Nothing like Christmas – suicides during Christmas and other holidays in Austria, *The European Journal of Public Health*, 25 (3), 2014, 410–413.

alacsonyabb volt az öngyilkosságok száma, mint amennyit a kontroll napok átlaga mutatott. Karácsony napján az esetek száma megközelítette az éves minimumot. Újév napján az öngyilkosságok száma szignifikánsan magasabb volt, az elkövetkező napokban viszont nem tapasztaltak szignifikáns eltéréseket, az esetszám az átlag szintjén alakult. Az öngyilkosságok számának alakulásában nem találtak szignifikáns csökkenést húsvét, pünkösd, a nyári szünidő, illetve a hétvégék folyamán, de szignifikánsan magasabb esetszámot regisztráltak a húsvét utáni héten. Általánosságban meg tudták állapítani, hogy a húsvét és a pünkösd körüli időszakban szignifikánsan magasabb, a nyári szünidő folyamán pedig szignifikánsan alacsonyabb volt az öngyilkosságok száma, mint a kontroll napok, illetve az év többi időszakának átlaga.⁷⁰

Kitae Sohn a holdnaptár szerinti két legfontosabb dél-koreai ünnep, az újév és a hálaadás napjának hatását vizsgálta az öngyilkosságok számának alakulására. Az elemzést az 1997 és 2014 közötti időszakban Dél-Koreában feljegyzett összes öngyilkosság adatait felhasználva végezte el. A mintába csak a dél-koreai és Dél-Koreában született lakosok kerültek be. Sohn külön választotta, az öngyilkossági kísérlet és a miatta bekövetkező halál napját (egyes esetekben nem következett be azonnali halál). Az összesen 199 971 eset elemzésekor a szerző azt is vizsgálta, hogy az elkövetők városi környezetben éltek-e vagy sem, milyen neműek voltak, házasok voltak-e, vagy sem, milyen iskolai végzettségűek voltak és melyik korcsoportba tartoztak (a populációt 50 évesnél fiatalabb és idősebb korcsoportra osztotta fel). Az említett ünnepeket megelőző és az azokat követő 14-14 napon és magán az ünnep napján elkövetett eseteket vizsgálta.⁷¹ A holdújév esetében azt tapasztalta, hogy az ünnep előtti 14 nap alatt nagyjából azonosan alakult a napi esetszám, de közvetlenül az ünnep előtt süllyedni kezdett, az ünnep utáni napokban pedig gyors növekedésnek indult, így az újévet követő 7 napban a napi átlag (488) is magasabb volt, mint az azt megelőző egy hét alatt (419). A hálaadás körüli időszakban ugyanez a tendencia sokkal erőteljesebb volt: az ünnep előtti hét napban napi 492 eset, az azt követő héten pedig napi 600 eset volt az átlag értéke. Az ünnep előtti süllyedés és az azt követő emelkedés mindkét esetben az 50 éves vagy annál idősebb, nem városi környezetben élő, nős férfiak körében volt a legszembetűnőbb.⁷² Karácsony

⁷⁰ Uo., 411.

⁷¹ Kitae Sohn: Suicides around major public holidays in South Korea, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 47 (2), 2017, 217–227.

⁷² Uo., 221.

napjának vizsgálatakor minimális eltéréssel ugyan, de fordított tendenciát tapasztalt: karácsony előtt a napi átlag 395, azt követően pedig 386 eset volt.⁷³

Hazai eredmények

Zonda és szerzőtársai 1970 és 2002 között elkövetett 133 699 magyarországi öngyilkosság adatait elemezték a különböző ünnepek mentén.⁷⁴ Két vallással kapcsolatos ünnepnapot, a karácsonyt és a húsvétot vizsgálták, valamint három egynapos ünnepet, a január elsejét, a május elsejét, és az augusztus huszadikát. A szerzők nemcsak az ünnepnapokra koncentráltak, hanem az azt megelőző és követő három napra is. Elemzéseiket külön végezték el a nők és a férfiak körében elkövetett öngyilkosságok esetében. Május elsején, valamint augusztus huszadikán, és az azt körülvevő napokon nem tért el az öngyilkosságok száma a várt értéktől. Január elsején viszont magasabb öngyilkossági arányszámokat találtak, mind a férfiak, mind a nők esetében. Az újévet megelőző egy napon viszont mindkét nem esetében alacsonyabb volt az öngyilkosságok száma a vártnál. A két vallási ünnepen a nők által elkövetett öngyilkosságok száma nem különbözött a várt értéktől, a férfiak esetében viszont szignifikánsan alacsonyabb volt. Elmondható tehát, hogy a magyar lakosság körében elsősorban az egyházi ünnepek voltak megóvó hatásúak, és alapvetően csak a férfiak esetében.

Sport

Nemzetközi eredmények

Karl Andriessen és Karolina Krysinska összegezték az 1986 és 2006 között született, a sportesemények és az öngyilkosságok száma közötti összefüggéseket vizsgáló szakirodalom egy részét. A szerzőpáros összesen kilenc angol nyelvű tanulmányt vizsgált, amelyekből hat az Egyesült Államokban, kettő az Egyesült Királyságban, további egy pedig Kanadában íródott.⁷⁵

⁷³ Uo., 223.

⁷⁴ Zonda Tamás – Bozsonyi Károly – Veres Előd – David Lester – Michael Frank: The Impact of holidays on suicide in Hungary, *Omega – Journal of Death and Dying*, 58 (2), 2008, 153–62.

⁷⁵ Karl Andriessen – Karolina Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior? A review of the literature and implications for prevention, *Crisis*, 30 (3), 2009, 144–152.

Az első vizsgált tanulmányban Curtis és szerzőtársai a fontosabb sportesemények (American Baseball Word Series és a Super Bowl vasárnapja) mellett két nagy ünnep (függetlenség napja és hálaadás) hatását is vizsgálták 1972 és 1978 között.⁷⁶ Az öngyilkosságok számában szignifikáns csökkenést tapasztaltak a függetlenség napján, illetve hálaadáskor, a sportesemények napjain azonban nem tapasztaltak az átlaghoz viszonyított lényeges eltérést. A következő áttekintett írás David Lester nevéhez köthető, ez a Super Bowl vasárnap és az American Baseball Word Series döntője és az öngyilkosságok, valamint a gyilkosságok közötti összefüggésekről szól az 1972 és 1984 közötti időszakra vonatkozóan.⁷⁷ A tanulmány egyik esetben sem állapított meg szignifikáns eltéréseket az öngyilkosságok számában. Frank Trovatonak a Stanley Cup (amerikai jégkorongbajnokság) időszakát 1951 és 1992 között vizsgáló tanulmánya megállapította, hogy a rájátszás alatt a fiatal (15–34 éves) férfiak körében szignifikánsan nőtt az öngyilkosságok száma, a fiatal házas nők és férfiak esetében viszont egyaránt csökkent.⁷⁸ A negyedik vizsgált tanulmány Robert M. Fernquist munkája jóvoltából, 30 amerikai nagyvárosban és az 1971 és 1990 közötti időszakra vonatkozóan megállapította, hogy az öngyilkosságok és gyilkosságok száma fordított irányú kapcsolatban áll az egyes csapatok bajnokságok, illetve rájátszások alatt mutatott teljesítményével.⁷⁹ Fernquist egy másik cikkében azt elemezte, hogy hogyan hatott három különböző sportágban versenyző, profi amerikai sportcsapat másik városba költözése a vizsgált régiók lakosainak körében elkövetett öngyilkosságok és gyilkosságok számára.⁸⁰ Az elemzés kimutatta, hogy az öngyilkosságok száma szignifikánsan megnőtt a vizsgált időszak alatt, a gyilkosságok számának alakulásában viszont nem találtak eltérést. Fernquist harmadik górcső alá vett tanulmánya az 1994-1995-ös idényben a profi amerikai baseball- és

⁷⁶ James Curtis – John Loy – Wally Karnilowicz: A comparison of suicide – Dip effects of major sport events and civil holidays, *Sociology of Sport Journal*, 3, 1986, 1–14. (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?)

⁷⁷ David Lester: Suicide and homicide during major sports events 1972–1984: Comment on Curtis, Loy, and Karnilowicz. *Sociology of Sport Journal*, 5, 1988, 285. (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?)

⁷⁸ Frank Trovato: The Stanley Cup of Hockey and suicide in Quebec, 1951–1992, *Social Forces*, 77, 1998, 105–127. (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?)

⁷⁹ Robert M. Fernquist: An aggregate analysis of professional sports, suicide and homicide rates: 30 US metropolitan areas, *Aggression and Violent Behavior*, 5, 2000, 329–341. (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?)

⁸⁰ Robert M. Fernquist: Geographical relocation, suicide, and homicide: An exploratory analysis of the geographic relocation of professional sports teams in three US areas and the impact on suicide and homicide rates, *Sociology of Sport Online*, 4. 2001, <http://physed.otago.ac.nz/sosol/v4i2/v4i2Fernquist.htm> (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?)

jégkorongligák játékosai által folytatott munkabeszüntetések hatását vizsgálta az öngyilkosságok számának alakulására.⁸¹ A sztrájk ideje alatt szignifikánsan megnőtt a gyilkosságok száma, az öngyilkosságoké viszont nem változott. Egy a Thomas E. Joiner és társai által végzett, Ohio és Florida államokra vonatkozó kutatás kimutatta, hogy azokban az években, amikor amerikai az főiskolai futballcsapat rosszabbul állt a bajnokságban, az államok lakosainak körében szignifikánsan több öngyilkossági esetet tapasztaltak.⁸² Ugyanazon kutatás keretein belül mutatták ki azt is, hogy 1980. február 22-én, amikor az amerikai jégkorong-válogatott olimpiai aranyat nyert a szovjetek legyőzésével, országosan kevesebb öngyilkosság történt, mint más évek azonos napján az 1970-es és az 1980-as évek folyamán. Azt is megállapították, hogy a Super Bowl döntő vasárnapján szignifikánsan alacsonyabb az öngyilkosságok száma, mint az év többi vasárnapján. A szerzőpáros két olyan tanulmány eredményeit is szemlélte, amely a sikertelen öngyilkossági kísérletek és a sportesemények közötti összefüggésekkel foglalkozott. A Masterton és Strachan kutatópáros a skóciai kórházakban megkísérelt öngyilkossági eseteket vizsgálta az 1974-es, 1978-as, 1982-es és az 1986-os labdarúgó világbajnokságok időszaka alatt, illetve az azt követő egy hónapban.⁸³ Kimutatták, hogy azoknak az éveknek az azonos időszakához képest, amelyekben nem rendeztek világbajnokságot, a világbajnokságok évében a férfiak és a nők körében is szignifikánsan csökkent az öngyilkosságok száma a világbajnokság befejezését követő négy hétben. Az utolsóként elemzett tanulmány Steels nevéhez fűződik, és az angliai labdarúgó bajnokság 1991-ben és 1992-ben rendezett döntőinek hétvégéjén vizsgálta egy nottinghami kórházban jegyzett mérgező öngyilkossági kísérletek számának alakulását.⁸⁴ Az 1991-es döntőben a helyi csapat (Nottingham Forrest F. C.) veréséget követő tizenkét órában szignifikáns növekedés volt tapasztalható a mérgező öngyilkossági kísérletek számában. A következő évben elszenvedett vereség után is nőtt az esetek száma, de a különbség ebben az esetben nem volt szignifikáns.⁸⁵

⁸¹ Robert M. Fernquist: The 1994–1995 baseball and hockey strikes and their impact on suicide and homicide rates in the United States, *Archives of Suicide Research*, 6, 2002, 103–110. (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?)

⁸² Thomas E. Joiner – Daniel Hollar – Kimberly Van Orden: On Buckeyes, Gators, Super Bowl Sunday, and the Miracle on Ice: “Pulling together” is associated with lower suicide rates. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25, 2006, 179–195. (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?)

⁸³ George Masterton – J. A. Strachan: Parasuicide, Scotland, and the World Cup, *British Medical Journal*, 295, 1987, 368. (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?)

⁸⁴ Steels, M. D.: Deliberate self-poisoning: Nottingham Forest Football Club and F. A. Cup defeat, *Irish Journal of Psychological Medicine*, 11, 1994, 76–78. (idézi Andriessen, Krysinska, 2009)

⁸⁵ Uo., 3–4.

Gerry McCartney és szerzőtársai azt vizsgálták, hogy milyen hatást gyakorolnak a rendező város lakosainak egészségi állapotára a fontos sportesemények. Kutatásuk az 1978 és 2008 közötti időszakot ölelte fel, amelyhez különböző forrásokból (a témában íródott tanulmányokból és adatbázisokból) gyűjtötték az adatokat. Végül 54 különböző tanulmányt használtak fel, amelyeknek jelentős hányada alacsony minőségű és nagy valószínűséggel pontatlan adatokat tartalmazhat.⁸⁶

A vizsgált tanulmányok közül egyetlen foglalkozott az egészségre gyakorolt közvetlen hatással. Az 1988-as szöuli olimpia ideje alatt vizsgálták az öngyilkosságok számának alakulását, de nem találtak az időszakot jellemző lényeges eltéréseket.⁸⁷

Encrenaz szerzőtársaival azt vizsgálta, hogy az 1998-as labdarúgó világbajnokság milyen hatást gyakorolt az öngyilkosságok számának alakulására a francia lakosság körében. A világbajnokság ideje alatt (1998 június 11 – július 11.) regisztrált adatok mellett, a Franciaországban 1979 és 2006 között jegyzett öngyilkossági statisztikákat (összesen 314 290 eset) használták fel az elemzéshez.⁸⁸ A világbajnokság egy hónapja alatt szignifikáns, 10,3 százalékos csökkenést jegyeztek az öngyilkosságok számában. A visszaesés legerősebben a férfiak és a 30–44 évesek körében éreztette hatását. A francia nemzeti tizenegy mérkőzéseit követő napokon is szignifikáns, 19,9 százalékos csökkenést tapasztaltak az öngyilkosságok számában. A visszaesés ebben az esetben is a férfiak (23,1 százalék) és a 30–44 évesek (33,3 százalék) között volt a legmagasabb.⁸⁹

Hazai eredmények

Bozsonyi és szerzőtársai 1970 és 2012 közötti magyarországi öngyilkosságokat elemezték.⁹⁰ Tanulmányukban arra fókuszáltak, hogy egy olyan eredménycentrikus országban, mint Magyarország, változik-e az elkövetések száma az olimpiák ideje alatt. A szerzők első lépésben leválasztották a trend- és cikluskomponenseket az idősről, majd a hetire aggregált

⁸⁶ Gerry McCartney – Sian Thomas – Hilary Thomson – John Scott – Val Hamilton – Phil Hanlon – David S. Morrison – Lyndal Bond: The health and socioeconomic impacts of major multi-sport events: systematic review (1978–2008), *British Medical Journal*, 340, c2369, 2010, 1–9.

⁸⁷ Uo., 4.

⁸⁸ Gaëlle Encrenaz – Benjamin Contrand – Karen Leffondré – Raphaëlle Queinec – Albertine Aouba – Eric Jouglà – Alain Miras – Emmanuel Lagarde: Impact of the 1998 football World Cup on suicide rates in France: results from the national death registry, *Suicide and life-threatening behavior*, 42 (2), 2012, 129–135.

⁸⁹ Uo., 132.

⁹⁰ Bozsonyi Károly – Osváth Péter – Fekete Sándor – Bálint Lajos: The Effects of Significant International Sports Events on Hungarian Suicide Rates, *Crisis*, 37 (2), 2016, 148–154.

idősoron intervenció analízist végeztek. 30 év alattiakat kihagyták az elemzésből és külön vizsgálták a 30–60 éves korcsoportot, valamint a 60 évnél idősebbeket, férfi–női bontásban. Az eredmények azt mutatták, hogy csak a 30–60 év közötti férfiak esetében van eltérés az öngyilkosságok várt és valós száma között, miszerint az olimpia alatt csökken ezen csoport öngyilkossági arányszáma. Az összefüggés viszont nem állt fenn az 1984-es Los-Angelesi olimpia esetében, amelyen a magyar delegáció nem vett részt. A magyar részvétel nélkül lezajlott labdarugó világbajnokságok esetében szintén nem volt kimutatható az összefüggés a vizsgált változók között. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy azok a sportesemények tudnak csak megóvó hatásúként működni, amelyen a magyar részvétel miatt nagy érzelmi azonosulás is várható.

Választások

Nemzetközi eredmények

Myron Boor azt vizsgálta, hogy az Egyesült Államokban az elnökválasztások éveiben szeptember és október hónapokban eltért-e az öngyilkosságok száma azon évek szeptember és október hónapjaihoz viszonyítva, amelyekben nem rendeztek elnökválasztást. Az eredmények az mutatták, hogy az elnökválasztások éveinek szeptember és október hónapjaiban szignifikánsan kevesebb öngyilkosságot követtek el az Egyesült Államokban, mint a többi év azonos időszakában. Az elnökválasztások éveinek november és december hónapjaiban ugyanakkor már emelkedett az esetek száma.⁹¹

Ira M. Wasserman az Egyesült Államokban 1903 és 1977 között jegyzett öngyilkossági és halálozási statisztikákat vizsgálva arra ez eredményre jutott, hogy az elnökválasztások éveiben regisztrált öngyilkosságok és halálesetek száma nem mutat statisztikailag szignifikáns eltérést azon évek adataihoz képest, amelyekben nem rendeztek elnökválasztást.⁹²

A Classen–Dunn szerzőpáros azt vizsgálta, hogy az Egyesült Államokban rendezett elnökválasztások alkalmával, hogyan alakult az öngyilkosságok száma azokban a tagállamokban, amelyekben a választásokat megnyerő, illetve az azokat elvesztő jelölt kapta

⁹¹ Myron Boor: Effects of United States Presidential Elections on Suicide and Other Cases of Death, *American sociological review*, 46, 1981, 616–618.

⁹² Ira M. Wasserman: Political business cycles, presidential elections, and suicide and mortality patterns, *American sociological review*, 48, 1983, 711–720.

a szavazatok többségét. Ehhez az Egyesült Államok 1981 és 2005 közötti halálozási és öngyilkossági statisztikáit használták fel.⁹³ Az elemzések azt mutatták, hogy azokban az államokban, amelyekben a későbbi vesztes jelöltet támogatták, a választási eredmények napvilágra kerülése után 4,6 százalékkal csökkent az öngyilkosságok száma a férfiak (20–59 évesek), és 5,3 százalékkal a nők (20–59 évesek) körében.⁹⁴ A meglepő eredményt a szerzők Durkheim és a modern közgazdaságtan egyes elméleteinek felhasználásával magyarázták meg. Összesen három lehetséges forgatókönyvet vázoltak fel a választások és az öngyilkosságok számának alakulása közötti összefüggések megértésére: 1. A vesztes jelöltet támogató államok lakóinak körében a társadalmi hasznosság érzésére negatív sokként hatnak a szövetségi szintű eredmények, ami az öngyilkosságok számának növekedését eredményezi ezekben a választókerzetekben; 2. A vesztes jelöltet támogató szavazók kevésbé érzik magukat társadalmilag integráltnak országos szinten, ezért az öngyilkosságok száma nő azokban az államokban, amelyekben az országos szinten vesztes jelölt nyert; 3. A vesztes jelöltet támogató szavazók társadalmilag sokkal inkább integráltnak érzik magukat a saját államukban, ahol a többség hozzájuk hasonlóan voksolt, míg azokban az államokban, ahol a szövetségi szinten nyertes jelölt győzött, csökken ez az érzet, ezért a vesztes jelöltet támogató államokban az öngyilkosságok száma alacsonyabb, a nyertes jelöltet favorizáló tagállamokban pedig magasabb lehet. Az elemzésük folyamán kiderült, hogy a vizsgált időszakra vonatkozóan egyértelműen a harmadik forgatókönyv tekinthető dominánsnak.⁹⁵

Hazai eredmények

Zonda és szerzőtársai az 1990 és 2010 közötti időszakban elkövetett öngyilkosságok esetében vizsgálták meg az országgyűlési választások lehetséges hatását.⁹⁶ Első lépésben leválogatták a március és április közötti vasárnapokat, és megvizsgálták, hogy azokon a vasárnapokon, amikor országgyűlési választás volt (első vagy második forduló) eltér-e az öngyilkosságok száma. A különböző módszerekkel végzett elemzések ugyanarra az eredményre vezettek, nem

⁹³ Timothy J. Classen – Richard A. Dunn: The politics of hope and despair: The effect of presidential election outcomes on suicide rates, *Social science quarterly*, 91 (3), 2010, 593–612.

⁹⁴ Uo., 604–605.

⁹⁵ Uo., 606.

⁹⁶ Zonda Tamás – Kmetty Zoltán – David Lester – Tóth Mónika Ditta: Effects of Parliamentary Elections on Suicide Rates in Hungary, *Crisis*, 2015, 36 (2), 148–151.

volt szignifikáns eltérés az öngyilkosságok számában a választási napokon. A szerzők megvizsgálták a választási heteket és a választási hónapokat is. Az eredmények megegyeztek a csak napokra koncentráló elemzésekkel, miszerint az öngyilkosságok száma nem tért el a választási időszakban a várt értéktől.

Összefoglalás

Tanulmányunkban bemutattuk az elmúlt bő 50 év azon legfontosabb szakirodalmi eredményeit, amelyek a jeles napok és az öngyilkosságok közötti összefüggés vizsgálata kapcsán megjelentek. A munkák nagy módszertani változatosságot mutattak, az egészen kismintás, egyszerűbb keresztábra-elemzésektől, a nagy adathalmazt felvonultató, komoly statisztikai eszköztárt bevető munkákig mindenre találtunk példát. A vizsgált országok köre is változatos volt, bár a legtöbb kutatás angolszász országokat (elsősorban az USA-t) vizsgálta, születtek elemzések Japánról, illetve Európai országokról is. A nagy módszertani és kulturális sokszínűség miatt talán nem meglepő, hogy nem lehet egyértelműen konszenzuális kijelentéseket tenni arról, hogyan függenek össze a jeles napok az öngyilkosságokkal. Egy mintázat azért kirajzolódott a szakirodalomban a különböző jeles napok tekintetében.

A születésnap hatásával foglalkozó korai tanulmányok nem találtak mindig összefüggést a születésnap és öngyilkosságok között, de a későbbi, elaboráltabb módszertannal és nagyobb mintákkal dolgozó munkák már egyértelműen azt mutatták, hogy a születésnapokon növekszik az elkövetések száma. A több országban is hasonló eredményt hozó kutatások azt valószínűsítik, hogy kultúrától független összefüggésről van szó. Egybecsengenek az eredmények olyan aspektus szerint is, hogy elsősorban a férfiak azok, akiknél növekszik az öngyilkosság rizikója a születésnapjukon.

A születésnapokkal szemben az ünnepek inkább megóvó jellegűek. Ebben a dimenzióban már jobban kirajzolódtak a kulturális különbségek, országonként eltért, hogy mely ünnepeknek volt hatása és melyeknek nem. Magyarországon például csak az egyházi ünnepek voltak megóvó hatásúak, de USA-ban a függetlenség napján vagy a munka napján is kevesebb volt az öngyilkosság. Az eredményekben az is közös volt, hogy az ünnepek utáni időszakokban több esetben növekedést mutattak ki a kutatók, tehát az ünnep nem feltétlen csökkenti, inkább elhalasztja az esetleges elkövetéseket. Egyetlen olyan ünnep van, amely inkább kockázatnövelőnek bizonyul, ez pedig a január elseje.

A nagy társadalmi események, mint például a sportversenyek, vagy a választások kisebb figyelmet kaptak a szakirodalomban. A sportrendezvények esetében mind az amerikai, mind a hazai kutatások arra mutatnak, hogy inkább megóvó hatásúak ezek az események, és elsősorban a középkorú férfiak esetében csökken az elkövetés valószínűsége. A választási időszakok esetében az eredmények már kevésbé voltak egyértelműek. Bár voltak olyan kutatások, amelyek az USA-ban találtak összefüggést a választások és öngyilkosságok között (kevesebb elkövetés), ezt más amerikai munkák, illetve a magyar kutatások nem erősítették meg.

Felhasznált irodalom

- AJDACIC-GROSS, Vladeta – LAUBER, Cristoph – BOPP, Matthias – EIVH, Dominique – GOSTYNSKI, Michael – GUTZWILLER, Felix – BURNS, Tom – RÖSSLER, Wulf: Reduction in the suicide rate during Advent—a time series analysis, *Psychiatry research*, 157 (1), 2008, 139–146.
- ANDRIESSEN, Karl – KRYSINSKA, Karolina: Can sports events affect suicidal behavior? A review of the literature and implications for prevention, *Crisis*, 30 (3), 2009, 144–152.
- BARKER, Emma – O'GORMAN, John – DE LEO, Diego: Suicide around public holidays, *Australasian Psychiatry*, 22 (2), 2014, 122–126.
- BARRACLOUGH, Brian – HUGHES, Jennifer: *Suicide: Clinical and epidemiological studies*, London, Croom Helm, 1987 (idézi Wasserman – Stack: Age, birthdays and suicide).
- BEAUCHAMP, Gillian A. – HO, Mona L. – YIN, Shan: Variation in suicide occurrence by day and during major American holidays, *Journal of Emergency Medicine*, 46 (6), 2014, 776–781.
- BOOR, Myron: Effects of United States Presidential Elections on Suicide and Other Cases of Death, *American sociological review*, 46, 1981, 616–618.
- BOZSONYI Károly – OSVÁTH Péter – FEKETE Sándor – BÁLINT Lajos: The Effects of Significant International Sports Events on Hungarian Suicide Rates, *Crisis*, 37 (2), 2016, 148–154.
- CHUANG, Hwei-Lin – HUANG, Wei-Chiao: Age, birthdays and suicide in Taiwan, *The Journal of Social Psychology*, 136, 5, 1996, 659–660.

- CLASSEN, Timothy J. – DUNN Richard A.: The politics of hope and despair: The effect of presidential election outcomes on suicide rates, *Social science quarterly*, 91 (3), 2010, 593–612.
- CULLUM, Sarah J. – CATALAN, Jose – BERELOWITZ, Kaye – O’BRIEN, Stephanie – MILLINGTON, H.T. – PRESTON, D.: Deliberate self-harm and public holidays: Is there a link?, *Crisis*, 14, 1993, 39–42.
- CURTIS, James – LOY, John – KARNILOWICZ, Wally: A comparison of suicide – Dip effects of major sport events and civil holidays, *Sociology of Sport Journal*, 3, 1986, 1–14 (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- DÖME Péter – KAPITÁNY Balázs – IGNITS Györgyi – RIHMER Zoltán: Season of Birth is Significantly Associated with the Risk of Completed Suicide, *Biological Psychiatry*, 68 (2), 2010, 148–155.
- ENCRENAZ, Gaëlle – CONTRAND, Benjamin – LEFFONDRE, Karen – QUEINEC, Raphaëlle – AOUBA, Albertine – JOUGLA, Eric – MIRAS, Alain – LAGRADE, Emmanuel : Impact of the 1998 football World Cup on suicide rates in France: results from the national death registry, *Suicide and life-threatening behavior*, 42 (2), 2012, 129–135.
- FERNQUIST, Robert M.: An aggregate analysis of professional sports, suicide and homicide rates: 30 US metropolitan areas, *Aggression and Violent Behavior*, 5, 2000, 329–341 (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- FERNQUIST, Robert M.: Geographical relocation, suicide, and homicide: An exploratory analysis of the geographic relocation of professional sports teams in three US areas and the impact on suicide and homicide rates, *Sociology of Sport Online*, 4. 2001, <http://physed.otago.ac.nz/sosol/v4i2/v4i2Fernquist.htm> (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- FERNQUIST, Robert M.: The 1994–1995 baseball and hockey strikes and their impact on suicide and homicide rates in the United States, *Archives of Suicide Research*, 6, 2002, 103–110 (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- HONICK, Brian – LESTER, David – GUNN, John F.: The Birthday Blues, in Marco Sarchiapone – Zoltán Rihmer (szerk.): *Sucidology Online*, 7, 2016, 28–30. <https://pdfs.semanticscholar.org/0155/aaf23b20926eec8679b51079b4fa67b39717.pdf#page=32>
- JESSEN, Gert – JENSEN, Borge F.: Postponed suicide death? Suicides around birthdays and major public holidays, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 29, 1999, 272–283.

- JESSEN, Gert – JENSEN, Borge F. – ARENSMAN, Ella – BILLE-BRAHE, U. – CREPET P. – DE LEO, Diego – HAWTON, Keith – HARING, C. – HJELMELAND, Heidi – MICHEL, Konrad – OSTAMO, A. – SALANDER RENBERG, Ellinor – SCHMIDTKE, A. – TEMESVARY, B. – WASSERMAN, D.: Attempted suicide and major public holidays in Europe: findings from the WHO/EURO Multicentre Study on Parasuicide, *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 99 (6), 1999, 412–418.
- JOINER, Thomas E. – HOLLAR, Daniel – VAN ORDEN, Kimberly.: On Buckeyes, Gators, Super Bowl Sunday, and the Miracle on Ice: “Pulling together” is associated with lower suicide rates, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25, 2006, 179–195 (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- LESTER, David: Suicide and homicide at Easter, *Psychological Reports*, 61, 1987, 224.
- LESTER, David: Suicide and homicide during major sports events 1972–1984: Comment on Curtis, Loy, and Karnilowicz, *Sociology of Sport Journal*, 5, 1988, 285 (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- LESTER, David: The “birthday blues” in a sample of major league baseball players’ suicides, *Perceptual and Motor Skills*, 101, 2005, 382–382.
- LESTER, David – BACK, Aaron T.: Suicide and national holidays, *Psychological Reports*, 36, 1975, 52.
- MASTERTON, George – STRACHAN, J.A.: Parasuicide, Scotland, and the World Cup, *British Medical Journal*, 295, 1987, 368 (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- MCCARTNEY, Gerry – THOMAS, Sian – THOMSON, Hilary – SCOTT, John – HAMILTON, Val – HANLON, Phil – MORRISON, David S. – BOND, Lyndal: The health and socioeconomic impacts of major multi-sport events: systematic review (1978–2008), *British Medical Journal*, 340, c2369, 2010, 1–9.
- PHILLIPS, David P. – LIU Judith: The frequency of suicides around major public holidays: Some surprising findings, *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 10, 1980, 41–50.
- PHILLIPS, David P. – WILLS John S.: A drop in suicides around major national holidays, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 17, 1987, 1–12.
- PLÖDERL, Martin – FARTACEK, Clemens – KUNRATH, Sabine – PICHLER, Eva-Maria – FARTACEK, Reinhold – DATZ, Christian – NIEDERSEER, David: Nothing like Christmas-suicides during Christmas and other holidays in Austria, *The European Journal of Public Health*, 25 (3), 2014, 410–413.

- REUELBAACH, Udo – BIERMANN, Teresa – MARKOVIC, Katrin – KORNHUBER, Johannes – BLEICH, Stefan: The myth of the birthday blues: A population-based study about the association between birthday and suicide, *Comprehensive Psychiatry*, 48, 2007, 554–557.
- SANSONE, Randy A. – SANSONE, Lori A.: The christmas effect on psychopathology, *Innovations in clinical neuroscience*, 8 (12), 2011, 10.
- SOHN Kitae: Suicides around major public holidays in South Korea, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 47 (2), 2017, 217–227.
- STEELES, M. D.: Deliberate self-poisoning: Nottingham Forest Football Club and F. A. Cup defeat, *Irish Journal of Psychological Medicine*, 11, 1994, 76–78 (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- STICKLEY, Andrew – SHENG, Ng Chris Fook – INOUE, Yosuke – YAZAWA, Aki – KOYANAGI, Ai – KODAKA, Manami – DEVYLDER, Jordan E. – WATANABE, Chiho: Birthdays are associated with an increased risk of suicide in Japan: Evidence from 27,007 deaths in Tokyo in 2001–2010, *Journal of affective disorders*, 200, 2016, 259–265.
- TROVATO, Frank: The Stanley Cup of Hockey and suicide in Quebec, 1951–1992, *Social Forces*, 77, 1998, 105–127 (idézi Andriessen – Krysinska: Can sports events affect suicidal behavior?).
- WASSEERMAN, Ira M.: Political business cycles, presidential elections, and suicide and mortality patterns, *American sociological review*, 1983, 711–720.
- WASSEERMAN, Ira – STACK Steven: Age, birthdays and suicide, *The Journal Of Social Psychology*, 134, 4, 1994, 493–495.
- WILLIAMS, Alyson – WHILE, David – WINDFUHR, Kirsten – BICKLEY, Harriet – HUNT, Isabelle M. – SHAW, Jenny – APPLEBY, Louis – KAPUR, Navneet: Birthday blues: Examining the association between birthday and suicide in a national sample, *Crisis*, 32, 2011, 134–142.
- ZONDA, Tamás – BOZSONYI, Károly – VERES, Előd – LESTER, David – FRANK, Michael: The Impact of holidays on suicide in Hungary, *Omega Journal of Death and Dying*, 58 (2), 153–162.
- ZONDA, Tamás – BOZSONYI, Károly – VERES, Előd – KMETTY, Zoltán: Birthday effect in suicide behavior (1970–2000), *Review of Sociology*, 16 (2), 96–105.
- ZONDA, Tamás – BOZSONYI, Károly – KMETTY, Zoltán – VERES, Előd – LESTER, David: The Birthday Blues: A Study of a Large Hungarian Sample (1970–2002), *Omega Journal of Death and Dying*, 73 (1), 87–94.

ZONDA, Tamás – KMETTY, Zoltán – LESTER, David – TÓTH, Monika Ditta: Effects of Parliamentary Elections on Suicide Rates in Hungary, *Crisis*, 36 (2), 148–151.

Dr. Kmetty Zoltán – ELTE TÁTK Szociológia Intézet, MTA-ELTE Peripato Kutatócsoport

Palusek Erik – ELTE TÁTK Szociológia doktori iskola